

De Nederlandsche Dialectstudie in 1943*

door L. GROOTAERS,
Hoogleraar aan de Universiteit te Leuven.

I. Bibliographie. — In deze *Handelingen* verscheen het jaarlijksche overzicht door L. GROOTAERS (1).

Ook de beredeneerde bibliographie van J. HAUST, E. LEGROS, M. PIRON, en L. REMACLE, *La Philologie wallonne en 1942* bevat wetenswaardigheden voor de Nederlandsche dialectologen (2). Voor het eerst worden hierin (door E. LEGROS) de Waalsche woorden besproken, die in het tot op heden verschenen deelen van het *Rheinisches Wörterbuch* voorkomen.

Voor deze *Handelingen* stelde E. FAIRON een lijst samen van de ongedrukte proefschriften en licentiaatsverhandelingen over toponymie en dialectologie sedert 1920 aan de vier Belgische Universiteiten bewerkt (3).

Een *Register op Jg. I-XV* van deze *Handelingen* werd samengesteld door R. CLEYMAET (voor het Nederlandsch gedeelte) en A. BAGUETTE (voor het Fransch gedeelte) (4).

* De lezer zal wel begrijpen dat we onder de huidige omstandigheden alle buitenlandsche publicaties niet tijdig kunnen inzien om ze in dit jaarlijksch overzicht te vermelden; zoo zullen we ook ditmaal nog boeken en opstellen uit vroegere jaren opnemen: het verschijningsjaar wordt in de *Aanteekeningen* steeds aangegeven. Een paar maal hebben we de genoemde publicaties heelemaal niet kunnen inzien; we zijn dan verplicht ze uit de tweede hand te citeeren: ook dit wordt in de *Aanteekeningen* uitdrukkelijk vermeld.

II. Publicaties van algemeenen aard. — Van de *Mededeelingen van de Zuidnederlandsche Dialectcentrale* te Leuven verschenen Nrs. 41-42 en 43 (blz. 1-15 van Deel III) (5). Ze bevatten vragenlijst 40; lijst 41 werd gestencild en naar een beperkt aantal correspondenten gestuurd; ze zal later nogmaals afgedrukt worden; L. GROOTAERS gaf een overzicht van de werkzaamheden in 1942 (6) en liet hierin ook een woordgeographische studie afdrukken (zie verder, onder V).

De Amsterdamsche Commissies publiceerden verslagen over hun werkzaamheden in 1942: de Dialectencommissie stuurde de twaalfde vragenlijst uit; deze bevat weer vragen over het gebruik van de voornaamwoorden (7). Voor het eerst heeft de Commissie twee taalkaarten gepubliceerd in den Noord- en Zuidnederlandschen Taalatlas (zie verder, onder V).

De Volkskunde-Commissie stuurde haar negende vragenlijst uit: de antwoorden zullen niet alleen volkskundig maar ook dialectmateriaal verschaffen; er wordt inderdaad naar de dialectnamen van een aantal dingen gevraagd. Deze negende lijst behandelt de namen van de graansoorten, het opstellen van de schooven, het zaaien, de tradities bij het verhuizen, Klaas Vaak, St. Nicolaas, enz. (8).

In haar verslag over 1940 had de Dialectcommissie voor het eerst het plan bekend gemaakt een reeks van vijf „populaire boekjes over de Nederlandsche dialecten” te laten verschijnen, namelijk „één over het Friesch, Noord-, Strand- en Eilanden-Hollandsch, één over het Saksisch, Utrechtsch en Veluwsch, één over het Zeeuwsch en één over het Brabantsch en Limburgsch”. Van deze werkjes verscheen tot nu toe geen enkel, maar wel een deeltje over de dialectstudie in het algemeen en over de Nederlandsche dialecten in het bijzonder, nl. *De studie der Nederlandsche dialecten* door J. VAN GINNEKEN (Hoekstenen onzer volks-

kultuur, Derde Reeks, I) : het vormt een algemeene inleiding tot het dialectonderzoek (9).

Hier volgen de titels van de elf hoofdstukken, waaraan we dan eventueel een opmerking vastknoopen : *de Nederlandsche streektalen en de landstaal in hun onderlinge verhouding, de ontwikkeling der oudere dialectstudie* (bedoeld wordt de monographische methode, want ook zeer nieuwe werken als OVERDIEP's boek over Katwijk aan Zee worden genoemd), *de taalatlus* (zeer goed overzicht van de ontwikkeling van deze methode van WENKER over de romanisten tot KLOEKE en BLANCQUAERT), *de vergelijkende dialectstudie* (d. w. z. de verdere uitwerking van het atlas materiaal tot een taalsociologisch beeld, zooals b. v. Gilliéron en Frings dit deden), *de fonetische dialectstudie* (experimenteel onderzoek), *de phonologische dialectstudie, de anthropologische dialectstudie* (het geliefkoosd onderwerp van den schrijver, die ons evenmin als in zijn vorige publicaties kan overtuigen ; zoolang het anthropologisch en het dialectologisch onderzoek ons niet oneindig meer materiaal hebben geleverd, moeten we waarschuwen tegen deze methode van „jumping to conclusions” ; des te gevaarlijker is dit wanneer deze theorieën door een meesterlijk stilist als VAN GINNEKEN worden voorgedragen), *de streektalen en Nederlands eigen bodem* (taaluitzicht en koloniseering), *de nieuwere lexicale dialectstudie* (schr. wijst zeer terecht op de noodzakelijkheid, naast de kunstmatig alfabetische, de ideologische, systematische ordening van den dialectwoordenschat in te voeren ; zie ook het verder, onder VI te noemen opstel van A. WEIJNEN), *de grammatische en syntactische dialectstudie, de denkvormen der Nederlandsche streektalen* (sluit aan bij zijn *Taaltuin*-opstel, jg. X, 217 vg.) *De taal als denkschool der menschheid* (ook deze psychologische ondergrond zal pas aan het licht komen door een systematisch onderzoek van den woordenschat en een verge-

lijking hiervan met dien van de cultuurtaal). Dit boek vormt een schitterend geschreven inleiding, maar is niet voor den leek bestemd; de bibliographie wordt niet systematisch meegedeeld, maar dat was ook niet de bedoeling. We hopen dat de overige deeltjes van de serie nu spoedig zullen volgen.

De Commissie organiseert ook van tijd tot tijd een symposium, waarop door verschillende sprekers een te voren aangeduid thema wordt behandeld. De lezingen van de drie tot nu toe gehouden bijeenkomsten verschenen als n^{rs} II, III en IV van de *Bijdragen en Mededeelingen der Dialectencommissie* (als Deel I verscheen het *Systematisch en Alfabetisch Register van Plaatsnamen*, overgedrukt uit deze *Handelingen*, VIII, 1934, 149-260).

Deel II bevat de lezingen gehouden door G. GOSSES, G. KARSTEN en K. HEEROMA over: *Een Friesch substraat in Noord-Holland* (10); Deel IV* geeft de lezingen van K. FOKKEMA, C. WILKESHUIS en W. Gs. HELLINGA over: *De invloed van het Stadsfriesch op het Friesch* (11). De eerste spreker aan wiens lezing de algemeene titel is ontleend, schetst de geschiedenis van de verhollandsching van de Friesche steden; hij wijst er uitdrukkelijk op dat het zoo ontstane mengdialect zeer weinig invloed heeft uitgeoefend op de plattelandsche omgeving: we mogen ons niet blind staren op het voorbeeld van Parijs, dat als expansiehaard een unieke positie bekleedt in westelijk Europa; C. WILKESHUIS bespreekt *De Landfriesche woorden in het Stadsfries* en komt tot het besluit dat het eerste steeds meer Friesche termen opgeeft ten bate („ten koste” zal wel een verschrijving zijn) van de beschaafd Nederlandsche equivalenten. Om verschillende oorzaken konden Landfriesche woorden zich handhaven: groot gebruikcoëfficiënt, beslotenheid in

* Voor Deel III, zie verder onder hfst. V.

de huiselijke sfeer, gevoelswaarde die door oppositie aan het Friesche woord een speciale kleur verleent (men denke aan *dracher* in het Fransch van de beschaafde Brusselaars); W. GS. HELLINGA heeft het over *Het Stadsfries en de problemen van het ontstaan van bijzondere stadsdialecten*: hij oefent kritiek uit op de expansie-theorie van KLÖEKE. Ook K. FOKKEMA bespreekt in het *Westfriesch Jaarboek* den invloed van het Algem. Nederlandsch op Stadsfriesch en Westfriesch (12).

De Amsterdamsche Commissie heeft ten slotte haar medewerking verleend bij het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders. In de secties voor taalkunde en fonetiek, anthropologie en psychologie verscheen als Nr. 9 een groot werk over *Het Eiland Urk* onder leiding van P. J. MEERTENS en L. KAISER (13). Daar de drooglegging van de Zuiderzee van het eiland een stuk vasteland heeft gemaakt, zal het eigenaardige karakter er van spoedig verdwijnen: daarom was het dringend noodzakelijk het beeld van het oude Urk zoo volledig mogelijk vast te leggen. In vijf hoofdstukken worden behandeld: de anthropologie der Urkers (door H. T. J. PIEBENGA), de psychologie der Urkers (door E. D. WIERSMA en L. KAISER), land en volk (door H. T. J. PIEBENGA), beknopte sociographie (door A. C. DE VOOYS), het dialect van Urk (door J. DAAN en L. KAISER). Dit laatste gedeelte beslaat de helft van het werk (blz. 273-506): J. DAAN geeft een uitvoerige beschrijving van de klanken in verband met het algemeen Nederlandsch (waarom dit als uitgangspunt gekozen werd is niet duidelijk; de ontwikkeling van de Wg. klanken was toch de natuurlijke diachronistische methode); L. KAISER heeft dan bepaalde verschijnselen experimenteel onderzocht: mond- en neusluchtstroom werden opgeteekend door middel van de tambours van ROUSSELOT, de articulatiebewegingen werden geregistreerd door middel van de toestellen

van ZWAARDEMAKER, een duizend woorden alsook liederen werden phonographisch opgenomen, palatogrammen werden vervaardigd; behalve deze proeven, die ter plaatse werden uitgevoerd, konden nog oscillogrammen en spectrogrammen (met den „Siebkettenoszillograph“) te Amsterdam worden vervaardigd; J. DAAN schreef dan de vormleer van het dialect, stelde een lijst van visschers-termen en een uitvoerige woordenlijst samen: deze twee lijsten zouden een veel duidelijker beeld van de taal geven, indien ze niet alfabetisch, maar ideologisch waren; dit neemt niet weg dat de bewerksters van het taalkundig gedeelte een prachtige verzameling van taalmateriaal hebben aangelegd.

Een quaestie van methode wordt behandeld door L. GOEMANS: aan de hand van drie voorbeelden (FRINGS-VANDEHEUVEL, P. WILLEMS en VAN GASSEN, *Dialectatlas*) toont schr. aan hoe voorzichtig men moet te werk gaan bij het kiezen van zegslieden bij de dialectenquête (14).

A. DE GOEDE deelt eenige „karaktermerken“ en een woordenlijstje mee van het Utrechtsch stadsdialect (15).

L. GROOTAERS wijst in een populariseerend opstel op het belang dat het dialectonderzoek voor den heemkundige heeft (16).

Tot onzen spijt moeten we vermelden dat we sedert Juli 1942 geen nieuws meer ontvingen van de *Zeeuwse Vereniging voor Dialectonderzoek*: we nemen aan dat het verzenden van vragenlijsten voorloopig is stilgelegd.

E. DEWOLFS bewijst aan de hand van een aantal Tiensche plaatsnamen dat de levende dialectvormen even onontbeerlijk zijn als de oude graphieën voor de verklaring van deze namen (17).

B. VAN DEN BERG onderzoekt *Boers en beschaafd in het begin der 17^e eeuw* aan de hand van Huygens en Breero; zijn besluit is „dat de afstand tussen beschaafd en boeren-

Hollands nog klein is" ; van den anderen kant zijn er verschillen tusschen het beschaafd van Huygens en van Breero aan het licht gekomen, zoodat hier een verschil in taal-kringen moet voorhanden zijn (18).

K. HEEROMA geeft een schets van de praehistorie van het Nederlandsch van 200 v. Chr. tot 1200 (19).

Een nieuwe uitgave verscheen van M. VALKHOFF'S *Expansie van het Nederlands* (zie deze *Handel.* XVI, 1942, 75) (20).

De klanksymboliek blijft de belangstelling gaande houden : C. KRUYSKAMP schrijft *Iets over klankschildering of expressieve klankwaarde* (21) en Mej. J. H. VAN LESSEN wijdt een vierde opstel aan dit onderwerp : netelig is vooral de quaestie van de begrenzing van het gebied van de klanknabootsing (22).

A. BOILEAU bepaalt de criteria, waaraan de Germaansche elementen in de Waalsche dialecten te herkennen zijn en ontwerpt een voorloopige chronologische indeeling van deze ontleeningen (23).

R. HOLSTEN, specialiteit op het gebied der Pommersche plaatnaamstudie, wijst op de groote expansiekracht van de in den loop der eeuwen op Nedersaksisch gebied binnengebrachte Nederlandsche woorden, zoowel in het gewoon taalgebruik als in plaatsnamen (24).

Ten slotte moeten we hier de aandacht vestigen op het methodologisch belangrijke werk van W. VON WARTBURG over *Problematik und Methodik der Sprachwissenschaft* ; alhoewel schr. natuurlijk in de eerste plaats voor romanisten schrijft, kunnen alle dialectologen het boek met vrucht lezen en overwegen (25).

III. Klank- en vormleer. — De belangstelling voor de phonologische studie van de klanksystemen neemt steeds toe. Pas nu bereikt ons eenig nieuws over de werk-

zaamheden van de vroeger opgerichte Nederlandsche phonologische werkgemeenschap, die in de Lente van 1940 een uitvoerige vragenlijst uitstuurde (zie *Handel.*, XV, 1941, 398); onder voorzitterschap van N. VAN WIJK, en na diens overlijden, van J. VAN GINNEKEN werden te Amsterdam geregeld vergaderingen belegd; van de gehouden lezingen verschenen korte referaten (26), waaruit blijkt dat ook dialectologische onderwerpen werden behandeld. Zoo doet B. VAN DEN BERG een poging om het systeem der *Vocaalphonemen van het dialect van Deventer* te reconstrueeren (27); als grondslag dient de *Klankleer van den tongval der stad Deventer* door P. FIJN VAN DRAAT (*Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, XLII, 1923, 194-265). W. DOLS behandelt nogmaals *Een phonologisch probleem der Limburgsche dialecten* (28), nl. de tooncorrelatie en haar verband met de quantiteitscorrelatie, zooals die door TRUBETZKOY werd geformuleerd: zie deze *Handel.*, XVI, 1942, 76-77.

L. KAISER heeft *Het verschijnsel der zachte en scherpe snede getoetst aan oscillogrammen* (29); hieruit blijkt dat de indruk op het oor verwekt door zacht en scherp gesneden syllaben door het experiment wordt bevestigd. Op de hierboven vermelde uitvoerige vragenlijst ontving de Werkgemeenschap slecht één enkel volledig antwoord; zooals we te zijner tijd opmerkten, kon ze alleen door geschoolde taalkundigen worden ingevuld: het eenige volledige antwoord was dat van den Frieschen taalkundige W. DE VRIES; daarop werd besloten een lijst van tien gemakkelijke vragen te kiezen en deze te sturen aan al de correspondenten van de Amsterdamsche Dialectencommissie: na zes maanden waren hierop meer dan vijfhonderd antwoorden binnen. De secretaris van de werkgemeenschap, K. HEEROMA (thans vervangen door J. WILS, Huygensweg, 4, Nijmegen), deelt deze bijzonderheden mee en drukt de lijst nogmaals

af (30). Enkele van de verschijnselen waarnaar wordt gevraagd zijn ook voor het Zuiden van belang, o. a. : uitspraak van de slot *-en* in pluralia en in werkwoordelijke vormen, svarabhakti-vocaal tusschen *l*, *r* en volgenden consonant, hiaatvulling, *h*-phoneem, occlusieve *g*, sandhi-verschijnselen als *opdoen*, *op de tafel*, assimilatie in het zwakke praeteritum *hoopte*, enz.

Behalve bovengenoemde dialectologische onderwerpen werden nog vragen betreffende vreemde talen of algemeene linguïstiek besproken. We noemen thans nog een paar andere phonologische opstellen, die elders werden gepubliceerd.

A. WEIJNEN heeft uit de monographieën van COLINET en GOEMANS over Aalst en Leuven gegevens geput over de structuur van deze dialecten. Voor het Aalstersch onderzocht hij de lange klinkers en tweeklanken : merkwaardig is dat sommige phonemen alleen in de morfologie voorkomen : voorzichtigheid is hier dus geboden (31) ; voor het Leuvensch tracht hij de verschillende *oe*-phonemen hun plaats aan te wijzen : hij komt tot het besluit dat de korte *oe* en de korte ontronde *oe* twee combinatorische varianten zijn van één enkel phoneem, terwijl de lange *oe* en lange ontronde *oe* twee phonemen zijn : o. i. is het materiaal, dat schr. ter beschikking stond, niet voldoende om een dergelijke conclusie te wettigen (32).

In een interessant, uit Sint-Michielsgestel gedateerd opstel, bestrijdt G. G. KLOEKE onder den titel *Doubletten*, de zoogen. dubbelphonementheorie van HELLINGA ; we wezen er reeds op (*Handel.*, XVII, 1943, 396) dat een dergelijk verschijnsel taalpsychologisch ondenkbaar was ; KLOEKE brengt hiervan ook duidelijke bewijzen, die hij o. a. in het gemengde taalmilieu van zijn toenmalige verblijfplaats opteekende. Ieder die zijn eigen dialect als werkelijke (of, zooals wij Zuidnederlanders als eenige)

moedertaal heeft, voelt het stilistisch verschil tusschen al de voorkomende doubletten met de grootste duidelijkheid ; van dubbelphonemen kan geen spraak zijn (33).

A. A. VERDENIUS constateert dat *Het h-phoneem in het 17de-eeuwse Amsterdams* niet zeer vast stond : later moet het meer vastheid gekregen hebben (34).

A. VAN LOEY geeft een zeer aannemelijke verklaring voor de *Epenthese van N, M, L, R* ; voorbeelden zijn Mnl. *messengier*, dial. *pampier, kornijn, arzijn*, enz. „Door gemis aan accentuatie wordt de vocaal sterk gereduceerd, zodat de articulatie de Indifferentzlage nadert ; het velum palati zakt op dat oogenblik, waardoor nasalisatie intreedt.” Uit deze ontstaat *n* of de andere alveolaren *l* en *r* en door assimilatie *m* ; het is volgens schr. „psychologisch beschouwd, een uiterste poging om de rhythmische structuur van het woord te bewaren” (35).

W. PÉE behandelt de ontwikkeling van *al, ol+d* of *t* tot *ut* en *ukt*, die in een groep dialecten van het noordoosten van West-Vlaanderen (Brugge en omgeving) voorkomt ; het betreft gevallen als [*ukt*], „oud”, [*smukt*] „smout” e. dgl. in plaats van de regelmatige Wvl. [*ut*] en [*smut*]-vormen. Hoe, waar en wanneer is deze velare occlusief ontstaan? Schr. constateert dergelijke verschijnselen in Skandinavië en in Romaansche dialecten ; tot een afdoend antwoord op de door hem gestelde vragen komt schr. niet, maar in elk geval heeft hij voor het eerst het verschijnsel nauwkeurig beschreven en geographisch gestueerd. Wanneer materiaal uit andere talen op dezelfde nauwgezette wijze zal behandeld zijn, zullen we het verschijnsel wellicht kunnen verklaren (36).

W. GS. HELLINGA tracht, vooral aan de hand van de oude spraakkunstenaren *De geschiedenis van de bilabiale w te schetsen*, d. w. z. zijn ontwikkeling tot een labiodentaal ; schr. noemt dit de „genezing van een articulatorische

kwaal" die moet geschieden „in iedere taalcultuur, welke streeft naar een heldere, vaste uitspraak" (37).

C. B. VAN HAERINGEN neemt de V en W-quaestie nogmaals op en bespreekt zoowel de articulatie als de ontwikkeling : bilabiaal > labiodentaaI ; wat deze betreft merkt hij zeer juist op dat we de ontwikkeling bilabiaal > labiodentaaI van de *w*, dus een toenadering tot de reeds voorhanden labiodentale *v*, bezwaarlijk een therapeutisch verschijnsel in ons Nederlandsch phonologisch systeem kunnen noemen, want het is niets anders dan „een zo groot mogelijke toenadering tot het foneem dat ontweken moet worden". Merkwaardig is juist dat de zoo dicht tot elkaar genaderde phonemen *v* en *w* niet zijn dooreengelopen : een phonologisch „curiosum" (38).

Over de uiterst belangrijke verschijnselen die met mouilleering en velariseering samenhangen verscheen een opstel van TH. FRINGS en L. F. SCHMIDT : ze willen den ouderdom van de velariseering in de Duitsche dialecten bepalen ; ze wijzen er op dat de phonetische verklaring van het verschijnsel door sommige in de mouilleering, door andere in de stembandocclusie (uit den Rijnschen stoottoon ontwikkeld) wordt gezocht ; o. i. mogen alle gevallen niet over één kam geschoren worden : het is hier echter niet de plaats om op deze zaak uitvoerig in te gaan. Een systematisch geographisch onderzoek van alle mouilleeringsverschijnselen in de Zuidnederlandsche dialecten is gaande en zal ook voor de naburige gebieden nuttig materiaal leveren (39).

J. MÜLLER maakt nog *Einige Bemerkungen zur rheinischen Gutturalisierung* : hij toont aan, door middel van voorbeelden aan het *Rhein. Wörterbuch* ontleend, dat het verschijnsel thans een kleiner gebied omvat dan vroeger het geval moet geweest zijn ; hij wil het uit de Schärfung (stoottoon) verklaren (40).

Ten slotte vermelden we A. A. VERDENIUS' *Opmerkingen over 17de eeuwse relicten met eu < ô* ; we hebben dit opstel niet kunnen inzien (41).

Op het terrein der vormleer moeten we allcen het opstel vermelden van G. DE WILDE-VAN BUUL over *Het enclitische pronomcn personale van de tweede en derde persoon singularis in het Rotterdams* ; schr. geeft de regels op voor het gebruik, vergelijkt zijn dialect met het Voorschotensch en oefent critiek op de voorstelling in OVERDIEP'S *Stilistische Grammatika* (42).

IV. *Syntaxis*. — E. BLANCQUAERT behandelt *Genusonderscheid en phonetische tendensen* in het Noord- en Zuidnederlandsch taalgebruik. Schr. bespreekt de volgende verschijnselen : de oude tendens om de substantieven op -e vrouwelijk te maken, het accusativisme (-n-suffix voor nom. en acc. mann.) in de Zuidnederlandsche dialecten en de pronominale aanduiding door middel van het enclitische *ie* in het Noorden tegenover het verschillend pronominaal gebruikt in het Zuiden (43).

A. A. VERDENIUS bespreekt *Bijzondere functies van inleidend en* ; hij handelt over *emphatisch en* in vroeger tijden en in de hedendaagsche taal, b. v. *en wou jij nu beweren dat...*, e. dgl. (44).

V. *Dialectgeographie*. — In 1943 verscheen de derde aflevering van den *Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland* ; ze bevat weer vijftien kaarten nl. *een troep dieren* (inz. *schapen*), *het mannelijk schaap*, *het vrouwelijk schaap* (inz. *moederschaap*), *koeien*, *de naaf van het wiel*, *de wielen van een wagen*, *de sporten van de ladder* (alle door I. HABERMEHL), *honing* (door V. VERSTEGEN), *kaas* (door V. VERSTEGEN en I. HABERMEHL), *klaver* (door B. VAN DEN BERG en V. VERSTEGEN), *de (hooi)berg* (door A. R. Hol, *het voor-*

komen van de hooiberg (door A. R. HÖL), *aardbei* (door P. J. MEERTENS), *ganzen* (door J. DAAN); de laatste twee kaarten werden te Amsterdam geteekend en behooren tot de reeks door de Dialectencommissie ontworpen en uitgegeven: voor het eerst komt hier de samenwerking tusschen Leiden en Amsterdam tot uiting (45).

Er verschenen in den laatsten tijd een paar nuttige registers van dialectgeographisch materiaal: nu de geographische studies steeds talrijker worden en in zoovele tijdschriften, feestalbums, enz. verspreid liggen, moeten we de samenstellers van dergelijke lijsten dankbaar zijn. De Amsterdamsche Dialectencommissie publiceert een *Register op het dialectmateriaal in de jaren 1931-1941 bijeengebracht*: het geldt vragenlijsten I-X en de gemeenschappelijke Noord- en Zuidnederlandsche lijst (nr 20 van de Leuvense Dialectcentrale) (46).

Van een zeer algemeen standpunt gaat K. SCHULTE-KEMMINGHAUSEN uit in zijn *Verzeichnis der Mundartkarten des niederländischen Sprachraums*; hij noemt alle publicaties, die taalkaarten van welken aard ook bevatten. Telkenmale worden opgegeven: de titel van de publicatie waarbij de kaart behoort, het formaat van de kaart in cm., de schaal, of ze in zwart of in kleuren werd gedrukt; alle woorden die op de kaarten voorkomen (met weglating van de overbodige klankvarianten) worden in een uitvoerig register samengebracht (47).

Speciaal voor de woordgeographie is van belang het register van E. SIEGEL, *Fünzig Jahre deutsche Wortkarte* (1890-1940); het bestaat uit twee deelen: een chronologische lijst van alle woordgeographische opstellen en een alfabetisch trefwoordenregister (48).

V. VERSTEGEN zet zijn onderzoek van de ontronding voort; hij behandelt enkele alleenstaande woorden die ontrond worden ook buiten de vroeger (*Handel.*, XV, 1941,

299-304) beschreven gebieden : het geldt de woorden *stuk, knuppel, schutter, put, dun, rug, op, brug, mug, hulle en kruk* (49).

L. GROOTAERS bespreekt *De Lotgevallen van een paar Latijnsche leenwoorden in onze dialecten*, nl. de termen die „kافت om een boek” beteekenen (50).

Dezelfde behandelt *Nogmaals de Zuidnederlandsche vormen van kletsoor „slag van de zweep”*, dat vroeger door R. VERDEYEN was besproken (zie *Handel.*, VI, 1932, 184); schr. tracht de talloze varianten overzichtelijk voor te stellen en te interpreteeren (51).

Voor de eerste maal worden Nederlandsche syntactische verschijnselen geographisch behandeld : onder den titel *Vier isotagmen* bespreekt E. MEEUSSEN de volgende gevallen : 1° het gebruik van *als* en *dan* na comparatieven ; 2° de plaats van *te* bij twee noemvormen, b. v. *om te kunnen betalen, om kunnen te betalen* ; 3° wordt op een vraag als : *hebt ge maar twee broers? ja of neen* geantwoord? (het Westen heeft duidelijk *neen*, het Oosten *ja*) ; 4° gebruik van het wkw. *zijn* na *weten* met object, b. v. *weet ge mijn stok niet zijn, staan*, enz. (ook hier is de scheiding West-Oost, duidelijk (52).

K. HEEROMA vestigt de aandacht op de diensten, die 16^e-eeuwsche woordenboeken kunnen bewijzen met het oog op taalgeographische gegevens (53).

L. E. SCHMIDT heeft van zijn verblijf te Groningen gebruik gemaakt om een studie samen te stellen over *Die Stadt Groningen und die Mundarten zwischen Laubach und Weser* ; hij schrijft de huidige taaltoestanden in het Noordoosten toe aan kolonisatiebewegingen, die met de bodemgesteldheid samenhangen : zijn taalkundig materiaal is zoowel van toponymischen als van dialectologischen aard (54).

TH. FRINGS heeft met een heele schaar medewerkers een

reusachtig onderzoek van de Middelhoogduitsche en Middelnederlandsche klankgeographie georganiseerd : uit het *Corpus der alddeutschen Originalurkunden bis zum Jahre 1300*, door FR. WILHELM (1932 en vg.) uitgegeven werden ruim veertienhonderd oorkonden uit de 13^e eeuw geëxcerpeerd. K. GLEISSNER heeft dit materiaal geordend en cartographisch bewerkt : zoo ontstond een klankleer waarin Zuid-Duitschland het best is vertegenwoordigd, maar die ook voor het Nederlandsche taalgebied een aantal gegevens bevat (55).

Over den Duitschen woordatlas brengt W. MITZKA een kort bericht ; einde 1942 was het geheele materiaal binnen : het net is zoo dicht als voor WENKER's *Sprachatlas*, nl. 46316 plaatsen ; over de bewerking werd door MITZKA reeds vroeger (zie *Handel.*, XIV, 1940, 183) een en ander meegedeeld (56). Als proeven worden eenige woorden voor beperkte gebieden behandeld : voor Nederlandsche dialectgeografen zijn deze opstellen natuurlijk van belang, omdat de woorgeographische bewegingen steeds over de staatsgrenzen heen en weer gaan.

V. MOSER behandelt de vliedernamen in den Elzas (een aantal namen zijn dezelfde als in onze dialecten (zie J. L. PAUWELS in deze *Handel.*, IX, 1935, 329-382) (57) ; hetzelfde geldt voor de miernamen en „trekken” in Thüringen, door H. ROSENKRANZ in kaart gebracht (58) en voor de regenworm-namen in Noord-West-Duitschland door M. DOLCH besproken : hier komen duidelijke ontleeningen aan de Nederlandsche visscherstaal voor (59).

Ten slotte wijzen we nog op een nieuw opstel van J. LINDEMANS, waarin de verklaring van de plaatsnamen samengesteld met *akker* en *veld* op taalgeographische gegevens berusten (60).

VI. Woordenschat. — Het is te verwachten dat de

studie van den woordvoorraad zich langs dezelfde lijnen zal ontwikkelen als die van den klankvoorraad : meer en meer wordt ingezien dat ook de woordenschat een samenhangend systeem vormt. Zoogenaamde systematische woordenboeken bestonden reeds geruimen tijd in Engeland, Duitschland en Frankrijk : sedert enkele jaren bezitten we een dergelijk werk voor het Nederlandsch nl. *Het Juiste Woord* door J. BROUWERS (2^e dr. Turnhout, 1941) : al deze repertoria zijn echter in de eerste plaats met het oog op het practisch taalgebruik samengesteld ; zelfs met het oog hierop zijn ze voor lezers, die geen ontwikkeld taalgevoel bezitten, ontoereikend omdat ze de woorden niet in hun sociologische en stilistische sfeer plaatsen. Ze vormen evenwel, zooals J. VAN GINNEKEN terecht opmerkt in zijn Voorbericht bij den nieuwen druk van *Het Juiste Woord*, een grondslag voor het wetenschappelijk onderzoek. De tijd is hiervoor gekomen, d. w. z. dat ook de dialectologen voortaan den woordenschat systematisch in plaats van alfabetisch zullen moeten behandelen : dit wordt betoogd door A. WELJNEN, die een *Plan voor een ideologische ordening* heeft opgesteld ; hij geeft de voorkeur aan de ontologische indeeling boven de logische (van J. BROUWERS) : welken vorm men ook kiese, toch zal een uitvoerig alfabetisch register (zie *Het Juiste Woord*) onontbeerlijk zijn ; veel belangrijker zal het echter wezen de woorden in hun eigen sfeer te plaatsen (61).

Nederlandsche lexicografen zullen ook met belangstelling kennis nemen van het reisverslag van F. DE TOLLENAERE die een bezoek bracht aan de woordenboekcentrales te Kopenhagen en te Lund en de aldaar aangewende methodes in bijzonderheden beschrijft (62).

H. BAUMGARTNER, een der redacteurs aan het Duitsch-Zwitsersch woordenboek. deelt ons een aantal belangrijke bijzonderheden mede over de ontwikkeling van de werk-

methoden bij het redigeeren van het woordenboek : uit deze ervaringen kan elk dialectoloog iets leeren (63).

Na deze studies van algemeenen aard noemen we nu de opstellen gewijd aan afzonderlijke woorden uit onze moderne dialecten of uit oudere teksten.

W. DOLS geeft een naschrift bij zijn vroeger verschenen opstel over *De long vergeleken met een waye* (64).

J. GESSLER bespreekt twee nieuwe reeksen *Oude Woorden en Uitdrukkingen*, nl. uit het archief van de abdij van Munsterbilzen en uit COLLIN CAILLIEU's *Dal sonder wederkeeren* (65).

C. B. VAN HAERINGEN verklaart *Armoedzaaier en soortgenooten* ; het woord is ontleend aan het Friesch waar *earmoed* „ruzie” beteekent ; schr. geeft nog andere voorbeelden van dialecten waar *armoede* „twist”, „oneenigheid” beteekent ; hierbij denken we geheel natuurlijk aan een dergelijke semantische ontwikkeling in het Fr. *chercher misère à qqn* ; in het Waalsch-Brabantsch is het juist andersom, daar beteekent *avoir des ruses* (uit Nederl. *ruzie*) „moelijkheden, beslommeringen hebben”. Volgens schr. moet de semantische wijziging *armoedzaaier* verklaard worden als een beteekenisverdichting op het eerste lid, maar het tweede blijft bestaan als een „bezwarend sluitstuk”, d. w. z. om de expressieve kracht te verhoogén (66).

K. HEEROMA vraagt : *Wat is een boer?* d. w. z. hoe moeten de vorm en de semantische ontwikkeling verklaard worden? Deze laatste levert moeilijkheid op waar boer „venter” (van andere dan landbouwproducten) beteekent. Schr. verklaart dit door het feit dat de Hollandsche boeren in de 16e eeuw door allerlei bijverdiensten zich een bestaan moesten verzekeren, vandaar de visch-, turf- en kolenboeren, en met verdere uitbreiding asch- en vodenboeren. Ook de Zuidnederl. dialecten kennen kolenboeren (Leuv. *oelenboer*, waarin *oele* = Fr. *houille*), en de thans verouderde

Zuidlimburgsche *azijn*-, *zout*- en *kaasboeren* (Tongersch iëk-, *zaat*- en *keesboer*) (67).

F. N. JANSSEN vermeldt het Noordbrabantsche *isperen* „vieruurtje” dat Mej. M. E. KRONENBERG vroeger (*N. Taalg.*, XVII, 139) in een ouden Lat.-Nederl. tekst niet kon thuiswijzen (68).

A. VAN LOEY bevindt zich op het grensgebied van plaatsnaamkunde en dialectologie met zijn bespreking van „*Kwacht*” en „*Kweb*” en van *Het suffix -er in plaatsnamen* (69).

Naar F. DE TOLLENAERE moet Ndl. *vierboet(e)*, *vuurboet* „kustlicht” niet gescheiden worden van *boeten* „herstellen”, zooals J. W. MULLER dit meende te moeten doen in het *Woordenboek der Ned. Taal* (70).

C. G. N. DE VOOYS geeft een lijst van woorden behorende bij de *Pharmaceutische vaktaal uit het begin van de veertiende eeuw* (71).

A. WEIJNEN verklaart *Opoe* „grootmoeder” uit een contaminatie van Zuid-Hollandsche *poe* „grootmoeder” (onverklaard) met *oma* (72).

A. A. VERDENIUS bespreekt *Oetoe* (*oerdoe*) *rakkert*, een *Fries relict*; we konden dit stuk echter niet inzien (73).

R. VAN DER MEULEN publiceert drie reeksen *Sparsa*, d. w. z. lexicographische aantekeningen van verschillenden aard (74).

De volgende opstellen bewegen zich op het interessante gebied van de woordontleening.

W. ROUKENS behandelt onder den titel *Limburgia Romana* een zeker aantal Latijnsche en Romaansche ontleeningen in de Nederlandsch-Limburgsche dialecten: drie woorden worden uitvoerig besproken, nl. *uul*, *oel* „aarden Lat. olla, *aag*, *aak* „riool” Lat. aqueductus en *aker*, *eker* „emmer” Lat. aquarium. Daar dit laatste in het Westen van Zuid-Nederland een groot gebied beslaat, zal de meening

van den schr. dat *aker* langs het Maasdal uit de Romania zou ingevoerd zijn, aan de geheele *emmer*-kaart moeten getoetst worden (75).

G. DE POERCK leidt het Ofr. *linomple* uit een Mnl. samenstelling af van *lijn* met *lampers*, in tegenstelling met de vroegere hypothese dat *linomple* een samenstelling zou zijn van *lin* een adj. *omple*; het tweede lid *lampers* is dan de naam van een uit Italië (Lombardije) afkomstig weefsel (76).

TH. FRINGS behandelt een vierde Romaansch-Germaansche woordfamilie nl. Fr. *hache* en Dt. *Häpe*, *Hippe* (77).

In een nieuwe reeks *Etymologies dialectales* behandelt J. HAUST een reeks Waalsche woorden, waarvan sommige met Zuidnederlandsche dialecten worden in verband gebracht (78).

Zooals elk jaar verschenen in het tijdschrift *Eigen Schoon en De Brabander* een aantal woordenlijsten en teksten waaruit heel wat interessant lexicographisch materiaal te halen is: hieronder volgen de voornaamste titels.

J. LINDEMANS geeft een lijst *Bijnamen te Wolvertem* in de 17^e eeuw uit parochieregisters van deze gemeente (79).

P. LINDEMANS heeft het over *Verdwenen zaaknamen*; hij heeft een boedelbeschrijving van 1729 geëxcerpeerd en ondervindt moeilijkheden met een paar woorden o. a. een bed gevuld met „levende pluimen”; schr. denkt dat hiermede werkelijke pluimen worden bedoeld in tegenstelling met „ander beddevulsel, kaf, stroo” e. dgl. Wij meenen dat het gaat over kleine pluimen, die aan de levende dieren uitgetrokken worden, waardoor de veertjes een grootere veerkracht behouden, dan wanneer ze van doode dieren komen; schr. vraagt zich ook af wat een *bottelkerre* is: dit is een kipkar op twee wielen; zie TUEBLINCKX, i. v. *bortelkar* en *Woordenb. der Ned. Taal*, i. v. *bortelen* (89).

R. MORREN wijst er op dat een vorm *boddelkaar* nog te

Tienen leeft (81); ook Zuid-Limburg kent het woord nog.

G. THEYS publiceert den inhoud van een *Bibliotheek, huisraad, enz. van een pastoor van te lande in het midden der 17^e eeuw* (82), alsook een lijst van namen van kleedingstukken en werktuigen, die in een inboedel van een 18^e-eeuwsch ambachtsman voorkomen (83). In de eerste van deze lijsten vinden we o. a. het woord *tycke* met de beteekenis „beddezak”; deze beteekenis leeft nog slechts voort in den zuidoostelijksten hoek van Limburg, maar zijn voortleven in Waalsch-Brabant had ons steeds doen vermoeden dat het woord ook in Vlaamsch-Brabantsche dialecten moest bestaan hebben: dit wordt aldus bevestigd.

In *Oostvlaamsche Zanten* verschijnen ook geregeld lijsten van dialectwoorden: L. LIEVEVROUW-COOPMAN geeft een lijst van de bijnamen der Gentenaars (84), waarbij J. MAHY een *Terechtwijzing* voegt (85) en X. nog een aanvulling levert (86).

C. BORCHLING verklaart terecht de Nederduitsche vormen *Paltrock und Paltrock-Mühle* uit een vervorming van het Fr. *paletot*, gecontamineerd met *Rock*; ook in Noord-Nederland is een dergelijke naam voor een houtzaagmolen bekend (zie BOEKENOÖGEN, *De Zaausche Volkstaal* en het *Mnl. Wbk.* i. v. *paltrok*) (87).

De groote Duitsche woordenboeken hebben niet alle de huidige moeilijkheden kunnen trotseeren: van het *Rheinisches Wörterbuch* werd deel V afgesloten (tot einde van de letter M) (88); van *Trübners Deutsches Wörterbuch* verschenen in 1943 een driedubbele en een dubbele aflevering: hiermee is deel IV af (tot einde van letter N) en deel V een goed stuk gevorderd (tot *Quittung*) (89); H. MARZELL werkte het eerste deel af van zijn *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen* (tot *Cytisus*) (90).

Daar de Friesche dialecten buiten het bestek van dit overzicht vallen, stellen we ons tevreden met er op te

wijzen dat het orgaan van de Fryske Akademy, *It Beaken* geregeld blijft verschijnen en nieuws brengt over de Friesche lexicographie (91).

VII. Teksten. — Weer verschenen Limburgsche dialectteksten in *Veldeke* (92); ook kwam er een nieuwe druk van H. J. E. ENDEPOLS bloemlezing *Mestreechter spraok*; zie *Handel.*, VII (1934) 274 (93).

AANTEKENINGEN

(1) L. GROOTAERS, De Nederlandsche dialectstudie in 1942. *Hand. Top. Dial.*, XVII (1943) 391-414.

(2) J. HAUST, E. LEGROS, M. PIRON et L. REMACLE, La Philologie wallonne en 1942. *Hand. Top. Dial.*, XVII (1943) 193-248.

(3) E. FAIRON, Thèses relatives à la toponymie et à la dialectologie. *Hand. Top. Dial.*, XVII (1943) 175-192.

(4) R. CLEYMAET en A. BAGUETTE, Register op Jg. I-XV van den Hand. van de Kon. Comm. voor Toponymie en Dialectologie. *Hand. Top. Dial.*, XVI, 1942, 102 blz.

(5) L. GROOTAERS, Zuidnederlandsch Dialectonderzoek. Vragenlijst 40. *Leuv. Bijdr., Bijbl.*, XXXIV (1942) 71-74 en *Meded. van de Zuidned. Dialectcentrale*, 1943. Nrs. 41-42, 3-8.

(6) L. GROOTAERS, Het dialectonderzoek in 1942. *Leuv. Bijdr., Bijbl.*, XXXIV (1942) 69-71 en *Meded. van de Zuidned. Dialectcentrale*, 1943. Nrs. 41-42, 1-3.

(7) Verslag van de Dialecten-Commissie der Kon. Nederl. Akad. van Wetenschappen te Amsterdam over 1943. 5 blz.

(8) Verslag van de Volkskunde-Commissie der Kon. Nederl. Akad. van Wetenschappen te Amsterdam over 1943. 5 blz.

(9) J. VAN GINNEKEN, De studie der Nederlandsche

streektafen. Amsterdam, Elsevier. 1943. 111 blz. (Hoekstenen onzer volkskultuur. Derde Reeks : Streektafen. Deel I).

(10) G. GOSSES, G. KARSTEN en K. HEEROMA (met een woord ter inleiding en een nawoord van J. VAN GINNEKEN), Een Friesch substraat in Noord-Holland? *Lezingen geh. voor de Dialectencommissie der Nederl. Akad. v. Wet.*, op 4 Aug. 1942. Amsterdam, Noord-Holl. Uitgevers Mij. 1942 (Bijdr. en Meded. der Dialectencom. van de Kon. Ned. Ak. v. Wet., II).

(11) K. FOKKEMA, C. WIEKESHUIS en W. GS. HELLINGA, De invloed van het Stadsfriesch op het Friesch. *Lezingen geh. voor de Dialectencommissie der Nederl. Akad. v. Wet.* op 30 Dec. 1942. Amsterdam, Noord-Holl. Uitgevers Mij. 1943. 42 blz. (Bijdr. en Meded. der Dialectencom. van de Kon. Ned. Ak. v. Wet., IV).

(12) K. FOKKEMA, Het Westfries en het Stadsfries in het defensief. *Westfriesch Jaarboek*, V (1943).

(13) P. J. MEERTENS en L. KAISER, Het Eiland Urk, met medew. van J. BENDERS, R. CLAEYS, J. C. DAAN, M. A. VAN HERWERDEN, H. T. J. PIEBENGA, A. C. DE VOOYS en E. D. WIERSMA, onder leiding van — en —. Alphen a. Rijn, Samsom. 1942. 506 blz. (Public. van de Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders).

(14) L. GOEMANS, De zegslieden bij het fonetisch dialectonderzoek. *Album Verdeyen*, Brussel, Manteau, 1943, 213-219.

(15) A. DE GOEDE, Iets over het Utrechtsche stadsdialect. *Jaarboekje van „Oud-Utrecht”* 1943. Mij alleen bekend door een aankondiging in *N. Taalg.*, XXXVIII (1943) 255.

(16) L. GROOTAERS, Heemkunde en dialectstudie. Heemkunde, III (1943) 117-119.

(17) E. DEWOLFS, Over de waarde van den dialectischen vorm der plaatsnamen: *Eigen Schoon en De Brabander*, XXVI (1943) 193-203.

(18) B. VAN DEN BERG, Boers en beschaafd in het begin der 17e eeuw. *N. Taalg.*, XXXVII (1943) 242-246.

(19) K. HEEROMA, Iets over dé vroegste Nederlandse taalgeschiedenis, *N. Taalg.*, XXXVII (1943) 1-11.

(20) M. VALKHOFF, De Expansie van het Nederlands. 2° dr. Brussel, Manteau, 1943. 76 blz.

(21) C. KRUYSKAMP, Iets over klankschildering of expressieve klankwaarde. *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Lett.*, LXII (1943) 1-13.

(22) J. H. VAN LESSEN, Klanknabootsing als taalvormend element. *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, LXII (1943) 106-126.

(23) A. BOILEAU, Classification chronologique des emprunts germaniques en wallon liégeois. *Bull. du Dict. wallon*, XXI (1942) 79-100.

(24) R. HOLSTEN, Der Kampf der Niedersächsischen und niederfränkischen Mundart um Pommern. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 122-134.

(25) W. VON WARTBURG, Einführung in die Problematik und Methodik der Sprachwissenschaft. Halle, Niemeyer. 1943. 209 blz.

(26) Referaten der voordrachten in 1940 gehouden voor de Nederl. Phonologische Werkgemeenschap. 15 blz. — Referaten der voordrachten in 1941 gehouden, enz. 16 blz. Bij den Secr. : Dr. J. Wils, Huygensweg 4, Nijmegen (z. j.).

(27) B. VAN DEN BERG, De vocaalphonemen in het dialect van Deventer, diachroon beschouwd. *Ref. der voordr. in 1940 geh. voor de Nederl. phonolog. werkgemeenschap*. Leiden, Brill. 1941. 12-15.

(28) W. DOLS, Een phonologisch probleem der Limburgsche dialecten. *Ref. der voordr. in 1940 geh. voor de*

Nederl. phonol. werkgemeenschap. Leiden, Brill. 1941. 1-8:

(29) L. KAISER, Het verschijnsel der zachte en scherpe snede getoetst aan oscillogrammen. *Ref. der voordr. in 1941 geh. voor de Nederl. phonol. werkgemeenschap*, 13-15. Bij den secr. Dr. J. Wils, Huygensweg, 14, Nijmegen (z. j.).

(30) K. HEEROMA, Onze Vragenlijsten. *Ref. der voordrachten in 1941 geh. voor de Nederl. phonol. werkgemeenschap*, 15-16. Bij den Secr. : Dr. J. Wils, Huygensweg, 14, Nijmegen (z. j.).

(31) A. WEIJNEN, Onderscheidingen op phonologisch gebied. Naar aanleiding van de lange klinkers en twee-klinken in Aalst. *Leuv. Bijdr.*, XXXV, (1943) 32-38.

(32) A. WEIJNEN, De *oe*-phonemen in het Leuvens. *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, LXII (1943) 309-311.

(33) G. G. KLOEKE, Doubletten, *N. Taalg.*, XXXVII (1943) *De Vooy's-nummer*, 64-70.

(34) A. A. VERDENIUS, Het *h*-phoneem in het 17de-eeuwse Amsterdams. *N. Taalg.*, XXXVII (1943) *De Vooy's-nummer*, 144-147.

(35) A. VAN LOEY, Epenthese van N, M, L, R. *Album Verdeyen*. Brussel, Manteau. 1943, 369-375.

(36) W. PÉE, Van *al*, *ol*+*d* of *t* tot *ut* en *ukt*. *Album Verdeyen*, Brussel, Manteau, 1943, 291-306.

(37) W. Gs. HELLINGA, De geschiedenis van de bilabiale *w*. *N. Taalg.* XXXVII (1943) 169-178.

(38) C. B. VAN HAERINGEN, V en W. *N. Taalg.* XXXVII (1943) 238-240.

(39) TH. FRINGS und L. E. SCHMITT, Gutturalisierung. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 49-58.

(40) J. MÜLLER, Einige Bemerkungen zur rheinischen Gutturalisierung bei der Wörterbucharbeit aufgelesen. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 58-59.

(41) A. A. VERDENIUS, Opmerkingen over 17de-eeuwse

relicten met *eu* < *ö*. *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, LXII (1943) 201 vg.

(42) G. DE WILDE-VAN BUUL, Het enclitische pronomen personale van de tweede en derde persoon singularis in het Rotterdams. *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, LXII (1943) 290-301.

(43) E. BLANCQUAERT, Genus-onderscheid en phonetische tendensen. *Album Verdeyen*. Brussel, 1943, blz. 27-33.

(44) A. A. VERDENIUS, Bijzondere functies van inleidend *en*. *N. Taalg.*, XXXVII (1943) 108-110.

(45) Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland. Derde aflevering, met medew. van de dames J. DAAN, I. HABERMEHL en A. R. HOL en de heren P. J. MEERTENS en V. VERSTEGEN uitgeg. door G. G. KLOEKE. Leiden, E. J. Brill. 1943. 15 ktn.

(46) Register op het dialectmateriaal in de jaren 1931-1941 bijeengebracht door het Centraal Bureau voor Nederl. en Friesche dialecten. Amsterdam, Noord-Holl. Uitgevers Mij. 1943. 16 blz. (*Bijdr. en Med. der Dialectencomm. van de Kon. Ned. Ak. v. Wet.* III).

(47) K. SCHULTE-KEMMINGHAUSEN, Verzeichnis der Mundartkarten des niederländischen Sprachraumes. *Deutsches Archiv f. Landes- und Volkskunde* VI (1943) 440-535.

(48) E. SIEGEL, Fünfzig Jahre deutsche Wortkarte (1890-1940). *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 1-30.

(49) V. VERSTEGEN, Enkele gevallen van ontronding. *Hand. Top. Dial.*, XVII (1943) 299-304.

(50) L. GROOTAERS, De lotgevallen van een paar Latijnsche leenwoorden in onze dialecten. *Versl. en Meded. K. Vl. Acad.* 1943, 171-188.

(51) L. GROOTAERS, Nogmaals Kletsoor. *Album Verdeyen*. Brussel, Manteau. 1943, 221-226, en *Meded. van de Zuidned. Dialectcentrale*, 1943, Nr. 43, 9-14.

- (52) E. MEEUSSEN, Vier isotagmen. *Leuv. Bijdr.* XXXV (1943) 47-57.
- (53) K. HEEROMA, Iets over oude woordenboeken. *Album Verdeyen*. Brussel, Manteau, 1943, 239-252.
- (54) L. E. SCHMITT, Die Stadt Groningen und die Mundarten zwischen Laubach und Weser. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 134-170.
- (55) K. GLEISSNER und TH. FRINGS, Zur Urkundensprache des 13. Jahrhunderts. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVII (1941) 1-157.
- (56) W. MITZKA, Deutscher Wortatlas. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 224.
- (57) V. MOSER, „Schmetterling“ im Elsass. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 92-96.
- (58) H. ROSENKRANZ, Deutscher Wortatlas : „Ameise“ im thüringischen Raum ; „ziehen“ im thüringischen Raum. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 68-91.
- (59) M. DOLCH, Der Regenwurm in der Volkssprache des deutschen Nordwestens. *Niederd. Jahrb.*, LXVII-LXVIII-1941-1942, versch. 1943) 184-191.
- (60) J. LINDEMANS, Toponymische verschijnselfen geografisch bewerkt : Akker-Veld. *Hand. Top. Dial.*, XVII (1943) 249-268.
- (61) A. WEIJNEN, Plan voor een ideologische ordening van de woordenschat, vooral der dialecten. *Leuv. Bijdr.*, XXXV (1943) 61-68.
- (62) F. DE TOLLENAERE, Moderne lexicografie in Skandinavië. De woordenboekcentrales te Kopenhagen en te Lund. *Versl. en Meded. K. Vl. Acad.*, 1943, 603-678.
- (63) H. BAUMGARTNER, Das Schweizerische Idiotikon. *Zeitschr. f. Mundartforschung*, XVIII (1942) 112-122.
- (64) W. DOLS, De long vergeleken met een waye. *Leuv. Bijdr.*, XXXIV (1942) 116-125 en XXXV (1943) 58-60.
- (65) J. GESSLER, Oude woorden en uitdrukkingen. Zesde

Reeks. *Leuv. Bijdr.*, XXXV (1943) 39-46; Zevende Reeks, *Leuv. Bijdr.*, Bijbl., XXXV (1943) 1-5.

(66) C. B. VAN HAERENGEN, Armoedzaaijer en soortgenooten. *N. Taalg.*, XXXVII (1943) *De Vooy's-nummer*, 42-47.

(67) K. HEEROMA, Wat is een boer? *N. Taalg.*, XXXVII (1943), *De Vooy's-nummer*, 48-59.

(68) F. N. JANSEN, Ysper. *N. Taalg.*, XXXVII (1943) 237.

(69) A. VAN LOEY, „Kwacht” en „Kweb”. — Het suffix -er in plaatsnamen. *Hand. Top. Dial.*, XVII (1943) 269-298.

(70) F. DE TOLLENAERE, Ndl. vierboet(e), vuurboet. *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, LXII (1943) 55-71.

(71) C. G. N. DE VOOYS, Pharmaceutische vaktaal uit het begin van de veertiende eeuw. *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, LXII (1943) 127-134.

(72) A. WEIJNEN, Opoe. *N. Taalg.*, XXXVII (1943) 221.

(73) A. A. VERDENIUS, Oetoe (oerdoe) rakkert, een Fries relict. *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, LXII (1943) 208.

(74) R. VAN DER MEULEN, Sparsa (I, II, III). *Tijdschr. voor Ned. Taal- en Letterk.*, LXII (1943) 41-51, 135-144, 210-218.

(75) W. ROUKENS, Limburgia romana. Uit de werkplaats van het Limburgs Woordenboek. *Album Verdeyen*. Brussel, Manteau. 1943, 317-328.

(76) G. DE POERCK, M. h. all. *Lampersch*, m. nl. *lampers*, m. fr. *lindmple*. *Leuv. Bijdr.*, XXXV (1943) 1-31.

(77) TH. FRINGS, Französisch und Fränkisch. 4. Franz. *Hache*, deutsch *Häpe*, *Hippe*. *Zeitschr. f. rom. Philol.*, LXIII (1943) 176-178.

(78) J. HAUST, Etymologies dialectales. *Album Verdeyen*. Brussel. Manteau. 1943, 227-237.

(79) J. LINDEMANS, Bijnamen, te Wolvertem in de

17^e eeuw. *Eigen Schoon en De Brabander*. XXVI (1943) 61-62.

(80) P. LINDEMANS, Verdwenen zaaknamen. *Eigen Schoon en De Brabander* XXVI (1943) 280.

(81) R. MORREN, *Bottelkerre*. *Eigen Schoon en De Brabander*, XXVI (1943) 280.

(82) C. THEYS, Bibliotheek, huisraad, enz. van een pastoor van te lande in het midden van de 17^e eeuw. *Eigen Schoon en De Brabander*. XXVI (1943) 55-56.

(83) C. THEYS, Overlijden, inboedel en uitvaart van een ambachtsman. *Eigen Schoon en De Brabander*, XXVI (1943) 235-236.

(84) L. LIEVEVROUW-COOPMAN, De bijnamen der Gentenaars. *Oostvlaamsche Zanten*, XVIII (1943) 73-80, 103-109.

(85) J. MAHY, Terechtwijzing bij de „Bijnamen der Gentenaars”. *Oostvlaamsche Zanten*, XVIII (1943) 110.

(86) X., Nog de „Bijnamen der Gentenaars”. *Oostvlaamsche Zanten*, XVIII (1943) 109-110.

(87) C. BORCHLING, Paltrock und Paltrock-Mühle. *Korrespondenzbl. des Ver. f. niederd. Sprachf.*, Heft 55, 1942 (versch. 1943) 147-150.

(88) J. MÜLLER, Rheinisches Wörterbuch, bearb. und hrsg. von —. Lief. 76-78 : Bd. V, Lief. 17-19 (*mölschen-Myrte*) kol. 1249-1500. Berlin-Bonn, Klopp. 1941.

(89) TRÜBNERS Deutsches Wörterbuch. Berlin. W. de Gruyter. 1943. Lief. 41-43, 44-45 : Bd. IV, Lief. 12-14 (*Möglichkeit-Nutzniesser*) blz. 663-829 ; Bd. V, Lief. 3-4 (*Pomade-Quittung*) blz. 173-270.

(90) H. MARZELL, Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen. Leipzig. S. Hirzel. Lief. 9 (*Crataegus-Cytisus*).

(91) *It Beaken*. Meidielingen fen de Fryske Akademy. Assen, Van Gorcum en Co.

(92) *Veldeke*, Orgaan van de Vereniging tot instand-

houding en bevordering der dialecten. Maastricht (Van 1943 ontvingen we slechts één aflev.).

(93) H. J. ENDEPOLS, Mestreechter spraak, doe zeute taal ! 'n Klein kääs oet 'ne groete veurraad. 2e dr. Maastricht, van Aelst. 1943. 233 blz.

NASCHRIFT

Daar de belangstelling voor het dialectonderzoek in Noord- en Zuidnederland ieder jaar toeneemt, wordt ook het gevaar grooter dat aan den bewerker van bovenstaande overzicht een zeker aantal publicaties ontgaan. Daarom zouden wij de lezers zeer dankbaar zijn indien ze ons overdrukjes, enz. konden bezorgen van opstellen, die in *plaatselijke tijdschriften* of in de *provinciale pers* verschijnen op het gebied van de dialectstudie ; desgewenscht worden de toegezonden exemplaren per omgaande teruggestuurd (Adres : Prof. Dr. L. GROOTAERS, Naamsche Steenweg, 158, Leuven, België).
